

соціальному приниженні жінки, яке бере початок із давнини. У поемі викрито стереотипи про жіночу слабкість і дургорядність.

Література

Вернигора, Н. (2001). *Дзвінка ріка пречистої любові. Ганна Чубач – поетеса Божою милістю*. Київ: Бібліотека українця.

Чубач, Г. (2012). *Радість висоти: поезії*. Київ: ТОВ “Університетське видавництво «Пульсари»”.

Yevheniia Semenova

Luhansk Taras Shevchenko National University

The Opposition of Man and Woman in Hanna Chubach's Poem *Caught by the World*

The article examines the opposition of man and woman in Hanna Chubach's poem, Caught by the World. It traces the interpretation of gender issues in dialogue with Hryhorii Skovoroda's philosophical views.

Key words: *Hanna Chubach, the poem Caught by the World, opposition man – woman, gender issues, poetic philosophy.*

Семенюк Є. О.,

ІЛ ім. Т. Г. Шевченка НАН України,

аспірант, молодший науковий співробітник

Науковий керівник – Цимбал Б. В.,

канд. філол. наук, молодший науковий співробітник

<https://doi.org/10.33989/pnpu.791.c3261>

Від популярності до забуття: трагедія творчого шляху

Михайла Івченка

Тема цієї статті зосереджена на парадоксі літературної долі українського письменника Михайла Івченка – митця, який за життя був помітною постаттю в українській літературі, але від смерті й нині залишається маловідомим навіть у вузьких фахових колах. Контраст між прижиттєвою популярністю М. Івченка та його подальшим забуттям потребує уважного аналізу. Цей аспект виявляє не тільки трагедію особистої творчої долі письменника, але й висвітлює, як формувався і змінювався канон української літератури ХХ століття. Досліджуючи цей випадок, ми краще розуміємо, які фактори – культурні, політичні та інституційні – впливали на те, хто залишався в літературній пам'яті, а хто з неї зникав.

Прижиттєва історія видань та рецепція творчості М. Івченка демонструє, що він був повноцінним учасником літературного процесу кінця 1910-1920-х років. Як письменник-дебютант М. Івченко стверджувався в 1917 р. на сторінках відновленого “Літературно-наукового вістника”, де його оповідання здобули схвальні відгуки критиків: “З інтересом і приємністю читається оповідання М. Івченка “Марійка” й друге його оповідання “До землі”. Д[оброд]ій Івченко, порівнюючи недавно став виступати в нашій літературі; його писання роблять гарне враження своїм своєрідним ліризмом й сердечністю

тону, умінням знайти свіжі фарби й тони у малюванні сільського життя” (Жученко, 1918, с. 235).

Важливою віхою в утвердженні М. Івченка на літературній арені стала публікація його першої збірки “Шуми весняні” в 1919 р. Хоча критика на це видання не була однозначно позитивною, збірка явно привертала увагу критиків: Микола Зеров відзначав, що повість “читається доволі легко”, хоча зазначав “примітивну розробку теми” (Зеров, 1919, с. 334); Михайло Могилянський вказував на недостатню оригінальність, проте визнавав безсумнівні достоїнства автора: “Теплий ліризм, шляхетний романтизм, незадоволення нудною дійсністю” – риси, що “приваблюючими рисами прикрашають його новели” (Могилянський, 1919, с. 176).

Особливо промовистим фактом стало включення аналізу творчості М. Івченка до “Підручника історії української літератури” Олександра Дорошкевича (1924), де автор характеризував його як “письменника з безперечним мистецьким хистом” (Дорошкевич, 1924, с. 346). Цей факт красномовно свідчить, що творчість письменника вже тоді сприймалася як вагома складова національного літературного процесу.

Наступна збірка “Імлистою рікою”, що вийшла в 1926 р., зміцнила репутацію М. Івченка як самобутнього прозаїка. Критик Олександр Лейтес зауважував особливості стилю письменника, який “ішов і йде увесь час шляхом здорового реалізму” без “потягу ні до захватно-агітаційного вихваляння, ні до саркастичного, сатиричного портретування” ([Лейтес], 1926, с. 7). Фелікс Якубовський також підкреслював неповторність М. Івченка, вказуючи на те, що його творчість “тече зовсім окремою, спокійною річкою серед бурхливих літературних течій доби” (Якубовський, 1926, с. 166). Саме стильова індивідуальність, позначена ліризмом, імпресіонізмом і психологізмом, не вписувалася в домінантні тенденції тогочасної радянської літератури, чим викликала як захоплення, так і критику.

Прикметно, що навіть найбільш скептичні критики визнавали талант письменника. Сергій Пилипенко, попри ідеологічні розходження з М. Івченком, називав його “одним з останніх могікан в українській літературі” – творцем, чия манера не відповідала канонам революційної доби, але виявляла безсумнівну художню цінність (Пилипенко, 1927, с. 26). А Олександр Білецький у статті “Проза взагалі й наша проза” (1926) стверджував, що “сила М. Івченка – в пантеїстичному ліризмі”, який визначав оригінальність його прози (Білецький, 1925, с. 136).

Особливої інтенсивності критична рецепція прози М. Івченка набула у другій половині 1920-х рр., коли вийшли збірки “Порваною дорогою” (1926) та “Землі дзвонять” (1928). Рецензії на ці книжки рясніли на сторінках провідних видань – “Життя й революція”, “Червоний шлях”, “Плужанин”. Хоча оцінки критиків суттєво різнилися (від захоплених до відверто неприхильних), сам факт такої кількості відгуків свідчить про значний резонанс творчості письменника в літературному середовищі.

Крах цієї успішної літературної кар’єри був зумовлений не формально-естетичними факторами, а ідеологічними, що призвели до політичних репресій.

У 1929 р. М. Івченка заарештували за справою так званої Спілки визволення України – сфабрикованим процесом, що мав на меті дискредитацію і знищення української інтелігенції. Хоча письменник, на відміну від багатьох інших фігурантів цієї справи, отримав лише умовний термін і залишився живим, його літературна доля була зруйнована. Після арешту він більше не мав змоги публікувати свої твори, а його ім'я поступово стиралося з літературного обрію.

Показовою ілюстрацією методів викреслення письменника з контексту стала рецензія Михайла Доленга на роман “Робітні сили”. Критик нещадно атакував твір, називаючи його “буржуазним”, “одіозним” і “танком”, тобто втіленням ворожої ідеології (Доленго, 1930, с. 191). Ще промовистішою є стаття Григорія Костюка “Трибуна селекційної станції СВУ”, де він фактично прирівняв літературну творчість М. Івченка до антирадянської діяльності (Костюк, 1930, с. 158). Сам Г. Костюк пізніше зізнався, що писав цю статтю “стаючи собі на горло, гвалтуючи своє сумління”, під тиском обставин (Костюк, 2008, с. 283). Ці публікації демонструють, як ідеологічна критика стала інструментом не літературного, а саме політичного знищення письменника.

Після арешту М. Івченко не припинив писати, але його твори вже не могли потрапити до читача. Як свідчать архівні матеріали, у 1930-х рр. він створив низку неопублікованих текстів, серед яких оповідання “Вирочка”, “Гостя”, “Друзі”, “Жіноче свято”, “Снігир”. Деякі з них він підписував псевдонімом “М. Б.” або “М. Безух” – можливо, сподіваючись, що твори без його скомпрометованого імені матимуть шанс на публікацію. Проте найімовірніше ці спроби були марними, і значна частина творчого доробку письменника так і залишилася в рукописах і чернетках.

Тривалий період замовчування М. Івченка призвів до того, що його ім'я опинилося на периферії літературного процесу. Лише в 1990 р., завдяки зусиллям дослідників Сергія Гальченка та Володимира Мельника, вийшла друком найповніша збірка творів М. Івченка “Робітні сили”, до якої увійшли найпопулярніші оповідання, новели й роман. У передмові “Увесь задуманий і філософічний” В. Мельник здійснив детальну реконструкцію творчого шляху письменника, а С. Гальченко забезпечив текстологічну підготовку текстів. Ця публікація мала стати початком повернення М. Івченка до фокусу наукового й читачького інтересу, однак цього не сталося.

Сьогодні, коли інтерес до літературної спадщини міжвоєнного двадцятиліття зростає, парадоксальним залишається низький рівень уваги до творчості М. Івченка. Ситуація поступово змінюється завдяки зусиллям Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, де проводиться текстологічне опрацювання та вивчення рукописної спадщини письменника. Зокрема, в 2020 році у видавництві “Фоліо” було опублікувало три збірки малої прози М. Івченка: “Шуми весняні”, “Землі дзвонять” і “Робітні сили” з підготовкою текстів та примітками С. Гальченка.

Проте значна частина творчої спадщини М. Івченка досі залишається недослідженою. Зокрема, невідомими широкому загалу є його неопубліковані тексти, зокрема ті, що входили до нереалізованих збірок “У глибін” та “У

сонячним колі””. Також ще чекають на своє повноцінне осмислення щоденники та автобіографічні матеріали письменника, які мають не лише документальну, а й художню цінність.

Таким чином причини такого тривалого забуття М. Івченка мають комплексний характер. По-перше, репресії та політичне цькування призвели до викреслення імені з літературного дискурсу. По-друге, його художня манера – імпресіоністична, лірична, з елементами символізму – не відповідала канонам соціалістичного реалізму, що панував у радянській літературі понад півстоліття. По-третє, відсутність повноцінного академічного видання творів не дозволяє сучасним читачам і дослідникам скласти цілісне уявлення про художній світ письменника.

Дослідження творчості М. Івченка має не лише історико-літературне значення, але й актуалізує важливі питання формування літературного канону, механізмів репресивного впливу на культуру та способів відновлення історичної справедливості щодо замовчуваних постатей. Його творчість, що була визнана сучасниками, але згодом витіснена з культурної пам'яті, є показовим прикладом того, як політичні фактори впливають на процеси канонізації та деканонізації письменників.

Сьогодні, за умов критичного перегляду українського культурного спадку радянського періоду, особливого значення набуває повернення до літературного процесу тих авторів, чії твори були вилучені з нього через ідеологічні причини. Творчість Михайла Івченка, з її самотнім поєднанням модерної стилістики, філософської глибини та уваги до внутрішнього світу людини, становить важливу ланку в розвитку української прози ХХ століття. Її повноцінне наукове опрацювання та популяризація сприятимуть не лише відновленню історичної справедливості, а й збагаченню сучасного літературного дискурсу.

Література

- [Лейтес, А.] (1926). [Рецензія на:] М. Івченко. Імлистою рікою. ДВУ, стор. 302. *Культура і побут*, 14 лютого, №7, с. 7. Підпис – А.Л.
- Білецький, О. (1926). Проза взагалі й наша проза. 1925 р. *Червоний шлях*, 3.
- Доленго, М. (1930). Що треба і чого не треба. *Гарт*, 3.
- Дорошкевич, О. (1924). *Підручник історії української літератури* (с. 346–347). Харків–Київ.
- Жученко, М. (1918). Українське письменство в 1917 році. *Літературно-науковий вістник*. Т. LXIX. Кн. II/III. С. 235.
- Зеров, М. (1919). Українське письменство в 1918 році. *Літературно-науковий вістник*, Т. LXIII, Кн. III.
- Костюк, Г. (2008). *Зустрічі й прощання: Спогади у двох книгах*. К., Кн. 1.
- Костюк, Г. (1930). Трибуна селекційної станції СВУ. *Червоний шлях*, 5–6.
- Могилянський, М. (1919). Нові збірники оповідань. *Літературно-науковий вістник*, Т. LXXV, Кн. VII–IX.
- Пилипенко, С. (1927). [Рецензія на:] М. Івченко. Порваною дорогою. Оповідання. В-во “Маса”, К., 1927, с. 96, ц. 55 коп. *Плужанин*, 2.
- Якубовський, Ф. (1926). Під водами імлистої річки. (Рецензія на: Івченко М. Імлистою рікою. Збірка друга. К., 1926. 304 с.). *Червоний шлях*, 2.

Yehor Semeniuk
Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine
From Popularity to Oblivion: The Tragedy of Mykhailo Ivchenko's Creative Path

The article explores the paradoxical creative trajectory of the Ukrainian writer Mykhailo Ivchenko within the context of the formation of the 20th-century literary canon. It analyses his reception during his lifetime, the mechanisms of ideological marginalisation, and contemporary efforts to reintegrate the writer's legacy into the literary process.

Key words: *Mykhailo Ivchenko, literary canon, repressed literature, modernist prose, ideological criticism, cultural memory, reception.*

Хижя М. С.
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Науковий керівник – д-р філол. наук, проф. Ленська С. В.
<https://doi.org/10.33989/pnpu.791.c3262>

Художній вимисел і правда в романі П. Наніїва “Тричі продана”

Здавна люди виявляли цікавість до життя в минулому. Вони намагалися зрозуміти сутність подій та причинно-наслідкові зв'язки між ними. У світовій історії “батьком історії” називають давньогрецького філософа Геродота. В античності зародився інтерес суспільства до осмислення подій. І таке осмислення та інтерпретація розвивалися двома шляхами – формувалася історія як наука та література як мистецтво.

Вивченням подій, що відбуваються в дійсності, займаються вчені-історики, а прерогатива художньої інтерпретації образів історичних діячів належить письменникам. І дотепер історична тема надзвичайно цікава й популярна серед читачів. В умовах російсько-української війни історична тематика набула особливої ваги, адже зараз йдеться не просто про фізичне виживання, а про збереження культурного спадку українців та їхнього екзистенційного і ментального майбутнього.

У будь-якому історичному творі можна відшукати реальну основу: місце події, учасників, певні обставини, зафіксовані в різноманітних історичних джерелах і пам'ятках. Але по-справжньому оживити їх, наповнити смислом та неповторністю здатні митці. Художні твори легше сприймаються невідготовленою аудиторією. Вони допоможуть читачам не тільки ознайомитися із певними історичними подіями, але й відчутти “дух епохи”, внутрішній стан членів тогочасного суспільства.

Велику роль у цьому художньому процесі відіграє творча уява письменника, який, спираючись на історичні джерела, домислює, домальовує характер своїх героїв. Велику популярність серед читачів здобули герої Ліни Костенко (“Маруся Чурай”, “Берестечко”), П. Загребельного (“Диво”, “Роксолана”), М. Вінграновського (“Наливайко”), В. Шкляра (“Залишенець”, “Чорний ворон”, “Чорне сонце”, “Маруся”). Герої минулого стають прикладом для наслідування в сучасних умовах, тому ці книги мають велике виховне значення для школярів і студентів.